

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ РОЗБОЯМ В УКРАЇНІ

INDIVIDUAL AND PREVENTIVE MEASURES FOR THE PREVENTION OF ROBBERY IN UKRAINE

Басараб Н.В., аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національна академія внутрішніх справ

У статті з огляду на процеси реформування правоохоронних органів, зокрема коригування завдань і функцій Національної поліції, розроблено алгоритми (програми) дій працівників оперативних підрозділів та превентивної діяльності щодо запобігання розбоям на основі стратегії випередження, які включають виявлення осіб з підвищеною суспільною небезпекою та постановку їх на профілактичний облік; захист потенційних жертв; своєчасне припинення злочинів або запобігання їм на стадії підготовки або вчинення; організація спостереження й отримання оперативної інформації про поведінку осіб взятих на облік; організація і проведення комплексу оперативно-розшукових та інших заходів з метою недопущення вчинення ними кримінальних правопорушень; організація належного аналізу ефективності заходів, своєчасне внесення змін у розміщення сил, тактику застосування оперативно-розшукових засобів і методів щодо осіб, які підлягають впливу. З цією метою працівники оперативних підрозділів кримінальної поліції завдяки даній організаційно-тактичній формі вживають термінових заходів шляхом втручання в злочинні дії щодо недопущення переростання готування злочину в замах, а замаху – у закінчений злочин; усунення умов, що сприяли попередній злочинній діяльності; забезпечення безпеки осіб, на життя і здоров'я яких можливе злочинне посягання; недопущення заподіяння матеріальної шкоди.

В якості підстав для застосування індивідуально-профілактичних заходів можуть слугувати дані про неодноразове вчинення особою, яке веде маргінальний спосіб життя адміністративних правопорушень або злочинів; вчинення ним діянь, що містять ознаки складу злочину; невиконання особою своїх цивільних обов'язків (несплата аліментів, заборгованість по комунальним платежам, невиконання рішень суду тощо); невиконання особою, засудженою без призначення покарання, або з відстрочкою виконання покарання обов'язків, покладених на нього вироком суду; зловживання спиртними напоями, наркотичними засобами, психотропними речовинами, а також дані про осіб, які перебувають на обліку в органах охорони здоров'я у зв'язку із захворюваннями на ВІЛ/СНІД, венеричні захворювання, психічні аномалії, у тому числі громадян, до яких застосовувалися примусові заходи медичного характеру, інші дані, які свідчать про маргінальний спосіб життя конкретної особи.

Ключові слова: розбій, користь, насильство, запобігання, поліція.

In the article, considering the processes of law enforcement reform, in particular, the adjustment of tasks and functions of the National Police, algorithms (programs) for the actions of operatives and preventive activities for the prevention of robberies based on the strategy of anticipation, which include the identification of persons with increased public danger and placing them on preventive accounting; protection of potential victims; timely termination of crimes or their prevention at the stage of preparation or commission; organization of monitoring and obtaining operational information about the behavior of registered persons; organization and implementation of a complex of operative-search and other measures with the aim of preventing them from committing criminal offenses; organization of a proper analysis of the effectiveness of measures, timely introduction of changes in the deployment of forces, tactics of the use of operational and search means and methods in relation to persons subject to influence.

For this purpose, the employees of the operational divisions of the criminal police, thanks to this organizational and tactical form, take urgent measures by interfering with criminal actions to prevent the development of the preparation of a crime into an attempt, and an attempt into a finished crime; elimination of conditions that contributed to previous criminal activity; ensuring the safety of persons whose lives and health may be criminally encroached upon; prevention of material damage.

Data on the repeated commission of administrative offenses or crimes by a person who leads a marginal way of life may serve as grounds for the application of individual preventive measures; his commission of acts that contain signs of a crime; a person's failure to fulfill his civil obligations (failure to pay alimony, arrears in utility bills, failure to comply with court decisions, etc.); non-fulfillment by a person convicted without a sentence, or with a suspended sentence, of the duties assigned to him by a court verdict; abuse of alcoholic beverages, narcotic drugs, psychotropic substances, as well as data on persons who are registered with health care authorities in connection with HIV/AIDS, venereal diseases, mental abnormalities, including citizens who coercive measures of a medical nature were applied, other data indicating the marginal way of life of a particular person.

Key words: robbery, benefit, violence, prevention, police.

Вступ. Конституція України є гарантом того, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека є найвищою соціальною цінністю (ст. 3), а також того, що кожен має право володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю і ніхто не може бути позбавлений цього права, оскільки воно є непорушним (ст. 41) [1]. При цьому гарантована Основним законом охорона власності та прав і свобод особи, їх захист від корисливо-насильницьких посягань є однією з найважливіших правоохоронних функцій нашої держави, що підтверджено Стратегією боротьби з організованою злочинністю (2020) [2], яка наголосила на формуванні державної політики у цій сфері шляхом запровадження міжнародних стандартів та побудові ефективної системи боротьби з організованою кримінальною протиправністю в країні.

Однак, складною кримінологічною проблемою сьогодення є питання про розбій, характерними рисами яких є підвищена суспільна небезпека та резонанс, який виникає у зв'язку з відкритим, незаконним, насильницьким нападом на власність, поєднаний із посяганням на життя

і здоров'я людей, що носить, як правило, груповий організований характер із застосуванням вогнепальної зброї й спрямований на заволодіння матеріальними цінностями [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі кримінально-правові та кримінологічні проблеми запобігання розбійним нападам розглядали у своїх працях В. С. Батиргареева «Кримінологічна характеристика та попередження розбоїв, поєднаних з проникненням у житло» (2002), О. О. Горішний «Кримінально-правова характеристика розбою» (2010), К. В. Паламарчук «Кримінальна відповідальність за розбій: порівняльно-правове дослідження» (2017). Варто зазначити, що окремі питання цієї тематики розглядалися у криміналістичному та оперативно-розшуковому аспектах, проте вони не охоплюють усієї багатогранності проблеми запобігання цим злочинам.

Виклад основного матеріалу. У науці під індивідуальним запобіганням злочинам розуміють різновид запобігання злочинності щодо конкретної особи. Тобто індивідуальне запобігання становить ту частину запобіжної

діяльності, яка здійснюється на стадії, яка передуює виникненню злочинного наміру [4, с. 146]. Поряд з цим серед кримінологів є й інший підхід, а саме: зазначений напрям запобіжної діяльності як окремо взятий вони не виокремлюють, відносячи індивідуальне запобігання злочинам до змісту та одного з видів спеціально-кримінологічного запобігання злочинам [5, с. 39].

Попри це науковці єдині в тому, що основним завданням індивідуальної запобіжної діяльності є усунення загрози потенційного злочину [4, с. 146]. Більш того, як у зв'язку з цим слушно зауважив А. П. Закалюк, той факт, що теорія запобігання злочинності у певній частині, зокрема у теоретичному обґрунтуванні запобіжних заходів, тактики і методики їхнього застосування тощо, ніби виходить за межі теорії кримінології та користується здобутками інших наук, наприклад педагогіки, психології, соціології тощо, не є аргументом для «відокремлення» теорії запобіжної діяльності від теорії кримінологічної науки [6, с. 325].

Таким чином, індивідуально-профілактичні заходи запобігання розбоям підрозділами Національної поліції України можна визначити як комплекс різнорідних заходів, що ґрунтуються на кримінологічних знаннях про специфічні антисуспільні риси осіб, які вчиняють корисливо-насильницькі злочини і спрямовані на виявлення, припинення, й упередження їх формування, вчасну діагностику та нейтралізацію, обмеження можливостей кримінальної протиправної поведінки.

До об'єктів індивідуального запобігання злочинам В. В. Голина відніс такі: поведінка та спосіб життя осіб, з високою ймовірністю схильних до вчинення злочину; соціальні елементи їхньої особистості, які відображають антигромадську спрямованість; соціально значущі під час формування і реалізації особистості деякі психофізичні особливості індивідів; несприятливі, криміногенні умови оточуючою особою середовища та життєвого укладу; інші довготривалі обставини, які сприяють створенню криміногенної ситуації і полегшують вчинення злочину [5, с. 39].

Специфічними особливостями індивідуальної профілактики є, по-перше, те, що вона як захід боротьби зі злочинністю здійснюється лише стосовно тих осіб, які не дотримуються норм соціальної поведінки (моралі та права); по-друге, вона пов'язана не тільки із заходами виховного впливу, а й із примусом; по-третє, досягнення кінцевої мети індивідуальної профілактики здійснюється за рахунок використання заходів, як правило, гласного характеру.

Обов'язковими попередніми умовами законного застосування превентивних заходів є виявлення та постановка окремих осіб на один із видів обліку (оперативно-розшукова справа, облікова справа, інформаційні системи й інформаційні картотеки оперативно-розшукового та профілактичного призначення тощо).

Цей процес умовно поділяється на чотири основних етапи:

- виявлення й постановка, згідно із законодавством, на облік осіб, від яких через їх антигромадські погляди й поведінку можна очікувати вчинення злочинів;
- організація спостереження й отримання оперативної інформації про поведінку, погляди взятих на облік;
- організація і здійснення комплексу оперативно-розшукових та інших заходів з метою недопущення вчинення ними злочинів;
- організація належного аналізу ефективності заходів, своєчасне внесення змін у розміщення сил, тактику застосування оперативно-розшукових засобів і методів щодо осіб, які підлягають впливу.

Запобігання злочинам – процес творчий і при його здійсненні в даній організаційно-тактичній формі потрібна висока професійна майстерність працівників, їх

глибокі знання у сфері психології, педагогіки, адаптовані до вирішення питань боротьби зі злочинністю з використанням негласних сил, засобів і методів на основі суворого дотримання вимог законності, спрямованих на недопущення продовження й завершення злочину, знешкодження злочинних дій на стадіях готування чи замаху на злочин, припинення злочину.

З цією метою працівники оперативних підрозділів кримінальної поліції завдяки даній організаційно-тактичній формі вживають термінових заходів шляхом втручання в злочинні дії щодо недопущення переростання готування злочину в замах, а замаху – у закінчений злочин; усунення умов, що сприяли попередній злочинній діяльності; забезпечення безпеки осіб, на життя і здоров'я яких можливе злочинне посягання; недопущення заподіяння матеріальної шкоди тощо.

Таким чином, необхідність оперативно-розшукової профілактики й застосування в ній сил і засобів оперативно-розшукової діяльності визначається якщо:

- отримані фактичні дані нерідко свідчать про готування або здійснення злочину особою (групою осіб), проте невідомо, про характер цього злочину, як саме він готується або був здійснений, про факти злочинних дій розроблюваних осіб, що складає об'єктивну сторону злочину;
- оперативні відомості можуть незаперечно свідчити, що діє злочинне угруповання, а відомий лише один його учасник. Проте необхідно зібрати достовірні дані про всіх учасників злочинного угруповання, встановити конкретну роль кожного, мотиви вчинення злочину, зафіксувати фактичні дані, що характеризують суб'єктивну сторону злочину;

- надійшли письмові доручення чи постанови слідчого, вказівка прокурора, ухвала суду, орієнтування інших правоохоронних органів про розшук осіб, які переховуються від органів розслідування, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання;

- отримана заява, повідомлення чи інша інформація про особу, яка безвісти зникла;

- надійшла пропозиція правоохоронних органів чи організацій інших держав про спільну розробку осіб, підозрюваних у вчиненні злочинів, які переховуються.

Викликає певний інтерес запобігання маргінальності. Метою такого індивідуально-профілактичного запобігання є «*позитивна корекція особи*». А для досягнення цієї мети необхідно, по-перше, виявлення цієї особи, яка веде маргінальний спосіб життя, вивчення його особистості та джерел, що негативно на неї впливають; по-друге, прогнозування його поведінки і планування заходів індивідуального запобігання, призначених для позитивного впливу на конкретну маргінальну особистість.

В якості підстав для застосування індивідуально-профілактичних заходів можуть слугувати дані про неодноразове вчинення особою, яке веде маргінальний спосіб життя адміністративних правопорушень або злочинів; вчинення ним діянь, що містять ознаки складу злочину; невиконання особою своїх цивільних обов'язків (несплата аліментів, заборгованість по комунальним платежам, невиконання рішень суду тощо); невиконання особою, засудженою без призначення покарання, або з відстрочкою виконання покарання обов'язків, покладених на нього вироком суду; зловживання спиртними напоями, наркотичними засобами, психотропними речовинами, а також дані про осіб, які перебувають на обліку в органах охорони здоров'я у зв'язку із захворюваннями на ВІЛ/СНІД, венеричні захворювання, психічні аномалії, у тому числі громадян, до яких застосовувалися примусові заходи медичного характеру, інші дані, які свідчать про маргінальний спосіб життя конкретної особи.

У той же час, доводиться визнати, що відмічені методи індивідуально-профілактичного впливу на осіб, які ведуть маргінальний спосіб життя, більшою мірою

мають лише формальний та малоєфективний за своїм значенням характер. Це обумовлено низкою об'єктивних і суб'єктивних причин і, перш за все тим, що серед співробітників правоохоронних органів, і перш за все органів Національної поліції України, вкрай недостатньо фахівців, які на високому професійному рівні могли б здійснювати дану діяльність.

Разом з тим результати застосування спеціальних профілактичних заходів до осіб, які ведуть маргінальний спосіб життя залежать також і від особистої зацікавленості та відповідальності осіб її здійснюють. У той час, як ведення профілактичної роботи у показниках, наприклад, органів поліції не враховується, відсутній фактор стимулювання й заохочення цього виду діяльності, а, з іншого боку службові особи, відповідальні за здійснення цих функцій не несуть ніякої відповідальності, що навряд чи сприяє своєчасній та ефективній запобіжній діяльності маргінального способу життя, а також вчинення злочинів особами, які його ведуть.

У системі Національної поліції основним суб'єктом, який виконує повноваження з превентивної (профілактичної) роботи є дільничний офіцер поліції. Його діяльність регламентується низкою нормативно-правових актів, але головними з них є Закон «Про Національну поліцію» (2015 р.) [7] та «Інструкція з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» (2017 р.) [8].

Поліція у своїй діяльності застосовує різноманітні методи адміністративного нагляду, найважливішими серед них, безперечно,

- є: безпосереднє спостереження в громадських місцях за виконанням громадянами та посадовими особами загальнообов'язкових правил;
- періодичні перевірки виконання органами, посадовими особами та громадянами встановлених правил;
- виявлення порушень у ході перевірки скарг, заяв, пропозицій та іншої інформації про правопорушників [9, с. 76].

Адміністративний нагляд, що здійснюється поліцією, можна поділити на загальний та спеціальний. Загальний адміністративний нагляд полягає у здійсненні нагляду за дотриманням загальнообов'язкових правил, до яких можна віднести правила перебування іноземців на території України, дотримання правил дозвільної системи, паспортної системи, тощо.

У свою чергу, спеціальний адміністративний нагляд поліції, який можна вважати примусовим заходом, полягає у здійсненні нагляду за поведінкою певної категорії громадян. Він встановлюється за звільненими з місць позбавлення волі відповідно до Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» (1994 р.) [10].

Превентивний облік – комплекс заходів щодо запобігання, попередження, фіксації та припинення протиправних дій, а також взяття на облік та накопичення відомостей щодо категорії осіб, які проживають на території обслуговування та підлягають контролю з боку дільничного офіцера поліції. Індивідуальна превентивна робота – комплекс заходів щодо конкретних осіб, схильних до вчинення правопорушень, та осіб, які перебувають на обліках в органах поліції, з метою запобігання вчинення ними злочинів та інших правопорушень [11; 12].

Дільничний (старший) офіцер поліції ставить на облік та у межах своєї компетенції проводить превентивні заходи з особами які перебувають на обліках органів поліції. Вносить начальникові поліції пропозиції про встановлення адміністративного нагляду за раніше судимими, здійснює контроль за додержанням такими особами правил відповідно до Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» та встановлених судом обмежень. Уживає заходів щодо притягнення до адміністративної або кримінальної відпо-

відальності осіб, які порушують встановлені правила адміністративного нагляду. Виявляє на поліцейській дільниці осіб, які допускають правопорушення в сім'ях, уживають наркотичні засоби і психотропні речовини без призначення лікаря, психічно хворих, які створюють безпосередню загрозу для себе та оточуючих. Уживає до зазначених осіб своєчасні превентивні заходи впливу з метою недопущення вчинення ними правопорушень. Про отриману інформацію повідомляє заінтересовані підрозділи та служби поліції, органи державної влади та місцевого самоврядування. Установлює місця збору осіб, схильних до скоєння правопорушень, осіб, які надають приміщення для вживання наркотиків і психотропних речовин, розпивання спиртних напоїв і розпусти, втягують неповнолітніх у злочинну діяльність, про що інформує заінтересовані служби поліції для вжиття заходів реагування.

Перелік осіб відносно яких дільничний офіцер поліції здійснює заходи індивідуальної превентивної роботи (індивідуальної профілактики):

1. Проведення індивідуально-профілактичної роботи за місцем проживання осіб, звільнених з місць позбавлення волі (далі – раніше судимі особи) перелік яких визначено Законом України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»:

- засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання їх поведінка свідчила, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства;
- засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо вони після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження органів Національної поліції, систематично порушують громадський порядок і права інших громадян, вчиняють інші правопорушення;
- засуджених до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [13].

До загальних форм індивідуально-профілактичної роботи дільничного інспектора із засудженими особами відносяться: профілактичні бесіди; усне попередження про неприпустимість протиправних дій; роз'яснювальна робота серед зазначеної категорії осіб про наслідки протиправної поведінки, профілактичні перевірки; правова агітація та пропаганда, правове виховання, профілактична допомога засудженим (наприклад у соціальній реабілітації, працевлаштуванні тощо); організаційна допомога громадським об'єднанням, органам соціального захисту у реабілітації засуджених осіб; інформаційна взаємодія з оперативними підрозділами, кримінально-виконавчою інспекцією.

Спеціальні форми: постановка таких осіб на профілактичний облік; притягнення їх до адміністративної чи кримінальної відповідальності; привід засуджених осіб, які ухиляються від виконання покарання; затримання і конвоювання осіб, які ухиляються від виконання покарання непов'язаного з позбавленням волі, знаходяться у розшуку [14, с. 310].

Органи Національної поліції відіграють ключову роль в здійсненні адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі. Саме вони контролюють належне виконання нагляду, а також забезпечують запобігання вчиненню нових злочинів окремими особами, які звільнилися з виправних установ, та здійснюють виховний вплив на них.

Проведення індивідуально-профілактичної роботи відносно осіб які уживають наркотичні засоби і психотропні речовини без призначення лікаря:

Відповідно до спільного наказу МОЗ України, МВС України, Генеральної прокуратури України Мінюсту України «Про затвердження Інструкції про порядок виявлення та постановки на облік осіб, які не законно вживають наркотичні засоби або психотропні речовини» (1997 р.) особи, які незаконно вживають наркотичні засоби або психотропні речовини, направляються органами поліції на медичний огляд до лікувально-профілактичного закладу, що здійснює диспансерну наркологічну допомогу [15].

Підставою для постановки на облік таких осіб є встановлення діагнозу «наркоманія», «токсикоманія» або стану наркотичного сп'яніння. Національна поліція України веде облік усіх осіб, відносно яких встановлено, що вони незаконно вживають наркотичні засоби або психотропні речовини, крім осіб, які добровільно звернулися по медичну допомогу та виконують рекомендації лікаря.

Відповідно до Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» (1995 р.) порядок виявлення та постановки на облік осіб, які незаконно вживають наркотичні засоби або психотропні речовини, визначається спільним нормативно-правовим актом центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у сферах охорони здоров'я, обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу, Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України [16].

У контексті індивідуально-профілактичної діяльності варто також розглянути діяльність інспектора ювенальної превенції Національної поліції України. Завдання індивідуальної профілактичної роботи з конкретною дитиною полягає в тому, щоб змінити її негативні ціннісні орієнтації, подолати антигромадські погляди й установки, перерієнтувати її поведінку в соціально схвальному напрямі.

Таким чином, у рамках таких заходів оперативні підрозділи Національної поліції України проводять заходи із отримання інформації щодо: осіб, які раніше привертали увагу правоохоронних органів і можуть бути причетні до вчинення кримінальних правопорушень; складу злочинної групи, близьку їй структуру; місць збуту викраденого майна та осіб, до цього причетних.

З метою усунення виявлених недоліків і проблем у запобіганні таким злочинам необхідно створити у системі органів Національної поліції України службу з «організації профілактики кримінальних правопорушень» на базі якої можна було б випробувати саму ідею оперативно-розшукової профілактики злочинів, відпрацювати форми і методи запобіжної роботи в сучасних умовах діяльності поліції та на яку покласти завдання по виявленню причин і умов вчинення кримінальних правопорушень, направлення подань на їх усунення, організацію публікацій у ЗМІ, взаємодію з громадськістю, об'єднаннями співвласників багатоквартирного будинку для забезпечення віктимологічного запобігання, і як один із напрямів діяльності такої служби – запобігання розбоям.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 верес. 2020 р. № 1126-р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text>
3. Свір П. В. Кримінологічна характеристика та запобігання розбійним нападам на житло в Україні : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Кривий Ріг, 2020. 213 с.
4. Кримінологія : підручник / за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкина. Харків : Право, 2014. 440 с.
5. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посіб. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
6. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика. У 3 кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
7. Про Національну поліцію: Закон від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/580-19>
8. Інструкція з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: наказ МВС України від 28 лип. 2017 р. № 650. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z1041-17>
9. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навчальний посібник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків: ХНУВС, 2017. 242 с.
10. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон від 1 груд. 1994 р. № 264/94-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80>
11. Богатирьова О. І. Теоретико-прикладні засади впровадження пробації в Україні: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2013. 368 с.
12. Конопельський В. Я. Диференціація та індивідуалізація виконання покарання у виді позбавлення волі: поняття, зміст, реалізація у кримінально-виконавчій діяльності України: монографія. Одеса: ОДУВС, 2014. 472 с.
13. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон від 1 груд. 1994 р. № 264/94-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80>
14. Кримінально-виконавче право: підручник / за ред. В. В. Голіни і А. Х. Степанюка. Харків: Право, 2015. 392 с.
15. Про затвердження Інструкції про порядок виявлення та постановки на облік осіб, які незаконно вживають наркотичні засоби або психотропні речовини: наказ МОЗ України, МВС України, Генеральної прокуратури України, Мінюсту України від 10 жовт. 1997 р. № 306/680/21/66/5. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0534-97/sp:max25>
16. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон від 15 лют. 1995 р. № 62/95-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80>